

УДК 336.26+339.7:339.92

JEL F63, F65, G3, H21

DOI 10.32782/2786-8273/2025-9-24

Теплова Л.І.

аспірант,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1437-1369>

Liudmyla Teplova

Uzhhorod National University

МІЖНАРОДНА ПОДАТКОВА КОНКУРЕНЦІЯ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ НА СТАБІЛЬНІСТЬ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

INTERNATIONAL TAX COMPETITION: ESSENCE AND FEATURES OF IMPACT ON THE STABILITY OF THE WORLD ECONOMY

Анотація. У статті досліджено феномен міжнародної податкової конкуренції як чинника впливу на глобальні економічні процеси. Виокремлено теоретичні підходи до визначення поняття міжнародної податкової конкуренції, її форми, інструменти та наслідки в умовах глобалізації. Запропоновано авторське визначення терміну «міжнародна податкова конкуренція», що враховує сучасні інновації та інструментарій. Обґрунтовано, що податкова конкуренція, з одного боку, стимулює держави до реформування національних податкових систем, з іншого – створює ризики «перегони донизу» та зменшення податкових надходжень, що впливає на стабільність світової економіки. Виокремлено міжнародні ініціативи з протидії шкідливій податковій конкуренції, зокрема BEPS, та зроблено висновки щодо необхідності балансування між залученням інвестицій і забезпеченням фіскальної сталості.

Ключові слова: податкова конкуренція, глобалізація, податкові системи, стабільність економіки, інвестиції, економічне зростання, світова економіка, країна.

Abstract. Introduction. In today's globalized economy, international tax competition has become a significant factor shaping the stability of national and global economic systems. Tax policy, under increasing pressure from capital mobility and digitalization, is undergoing transformative change as countries compete for mobile production factors through tax incentives and reduced corporate tax rates. **Purpose.** This article aims to examine international tax competition as a phenomenon affecting global economic stability, to identify its forms and instruments, and to analyze both the benefits and risks it poses for national fiscal systems. The study also investigates current international initiatives aimed at combating harmful tax competition, particularly within the OECD framework. The research employs a combination of general scientific methods (literature review, comparative analysis, synthesis) and specific tools (case study analysis, examination of tax competitiveness indices, and statistical evaluation of corporate tax rates across OECD countries and beyond). **Results.** The study reveals that tax competition has both positive effects, such as stimulating tax reform, attracting investment, and enhancing economic growth, and negative consequences, including tax base erosion, inequality, and downward fiscal pressure. An author's definition of the term "international tax competition" is proposed, which takes into account modern innovations and tools. It also highlights that countries like Ireland and Hungary have benefited from competitive tax regimes, while new initiatives such as OECD's Pillar 2 seek to curtail aggressive tax strategies by imposing a global minimum tax of 15% for large multinationals. The role of the International Tax Competitiveness Index is considered in evaluating national tax systems. **Conclusion.** International tax competition is a complex, multidimensional process that requires coordinated global responses. The implementation of Pillar 2 may serve as a turning point, limiting harmful practices while preserving fiscal sovereignty. For developing and transition economies, the challenge lies in finding a balance between maintaining investment appeal and safeguarding long-term fiscal sustainability.

Keywords: tax competition, globalisation, tax systems, economic stability, investment, economic growth, global economy, country.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі податкова конкуренція набула масштабного впливу на економічні процеси, формуючи нові виклики для держав у сфері фіскальної політики. Її вплив на стабільність світової економіки виявляється через стимулювання податкових реформ, трансформацію податкового навантаження та зміщення інвестиційних потоків. Метою цієї статті є дослідження сутності міжнародної податкової конкуренції, аналіз її впливу на економічну стабільність та виявлення ролі міжнародних інституцій у протидії шкідливим проявам цієї конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжні вчені С. Джеймс [1], М. Гйорц [2], Д. Вілсон [3], Д. Слемрод [4] одні із провідних економістів, які теоретично обґрунтували поняття податкової конкуренції у сучасній економічній науці. Також вагомий внесок у дослідженні аспекту податкової конкуренції зробила українська вчена

І. Педь [5]. У Звіті OECD (1998) [6] Організація економічного співробітництва і розвитку (OECD) вперше систематизує поняття податкової конкуренції. На нашу думку окремі аспекти поставлених проблем потребують вивчення та аналізу з точки зору впливу міжнародної податкової конкуренції на світову економіку.

Мета статті. Метою статті є дослідження міжнародної податкової конкуренції як фактору, що формує середовище глобальної економічної стабільності, визначення її проявів, переваг і загроз, а також аналіз міжнародних ініціатив, спрямованих на боротьбу з її шкідливими формами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація створила умови для стрімкого розвитку податкової конкуренції. Зростаюча мобільність капіталу, розвиток електронної торгівлі, спрощення фінансових транзакцій та інвестицій спричинили посилення суперництва

між країнами за податкову базу. Податковий демпінг, як форма агресивної конкуренції, полягає у встановленні надто низьких ставок для залучення іноземного капіталу. Це створює загрозу «перегонів донизу», коли країни знижують ставки оподаткування до фіскально небезпечного рівня, втрачаючи податкові надходження. Податкова конкуренція має як позитивні, так і негативні наслідки. Серед переваг – стимулювання економічного зростання, вдосконалення податкової політики, залучення інвестицій. Водночас існують суттєві ризики: скорочення бюджетних доходів, зростання нерівності, перерозподіл податкового тягаря на менш мобільні фактори (заробітна плата, споживання), підрив фіскальної автономії країн.

Термін «міжнародна податкова конкуренція» трактується як суперництво між країнами за залучення мобільних факторів виробництва, капіталу та високодоходних компаній шляхом встановлення вигідних умов оподаткування. Це поняття має як позитивні, так і негативні конотації у науковій літературі. На думку Д. Мітчелла, податкова конкуренція виникає тоді, коли суб'єкти господарювання мають можливість переміщати капітал та робочу силу до юрисдикцій з нижчим рівнем оподаткування. С. Джеймс трактує її як суперництво між податковими системами за економічну активність підприємств і фізичних осіб [1]. Водночас, згідно з аналітичним виданням Deutsche Bank «Монітор ЄС», що спеціалізується на аналізі політичного, економічного та монетарного розвитку розширеного Європейського Союзу, податкова конкуренція розглядається як динамічний процес, що сприяє підвищенню ефективності оподаткування через оптимізацію співвідношення між витратами та вигодами [2]. Узагальнене визначення міжнародної податкової конкуренції подає І. Педь, розглядаючи її як суперництво між державами за мобільні фактори виробництва та податкову базу шляхом використання інструментів оподаткування. Така конкуренція зумовлюється зростаючою взаємозалежністю податкових систем в умовах міжнародної мобільності економічних ресурсів та відсутністю узгоджених дій між країнами у процесі встановлення податкових правил [5].

Організація економічного співробітництва і розвитку (OECD) вважає податкову конкуренцію проблемною тоді, коли вона спричиняє «шкідливу податкову практику» (harmful tax practices) або веде до «знищення податкової бази» (base erosion) та «переміщення прибутку» (profit shifting) [6]. Звіт OECD (1998) вперше систематизував поняття «шкідливої податкової конкуренції», визначивши її як практику, що підриває податкову базу інших країн через непрозорі режими та податкові гавані.

Деякі вчені розглядають міжнародну податкову конкуренцію як інструмент підвищення ефективності податкової системи: 1) країни знижують податки, щоб зробити національні юрисдикції привабливими; 2) це стимулює інвестиції та економічне зростання; 3) створює «ефект Тібу» (voting with feet), коли платники обирають найвигідніші юрисдикції [3].

Інші дослідники вважають податкову конкуренцію шкідливою формою взаємодії, яка веде до: «перегонів донизу» (race to the bottom), втрати доходів бюджету, дисбалансів між країнами з різними рівнями розвитку [4].

Також можна стверджувати, що у сучасній науці міжнародна податкова конкуренція трактується мультидисциплінарно – як фінансово-економічне, політичне, правове і геоелектронічне явище, що може мати

подвійні наслідки: сприяти розвитку або поглиблювати глобальну податкову нерівність.

На нашу думку, міжнародну податкову конкуренцію слід розглядати як процес, у якому країни змагаються за залучення мобільних капіталів та транснаціональних корпорацій шляхом встановлення привабливих податкових умов, що включає зниження ставок податку на прибуток, надання податкових пільг та створення спеціальних режимів оподаткування.

Досліджуючи феномен міжнародної податкової конкуренції як чинника впливу на глобальні економічні процеси додаткової уваги потребують інструменти оцінювання здатності податкових систем країн до залучення капіталу та підтримки фіскальної ефективності. Одним із важливих інструментів є Індекс податкової конкурентоспроможності (International Tax Competitiveness Index), який щороку публікується Tax Foundation. ІТСІ оцінює податкові системи країн ОЕСР за двома ключовими критеріями: конкурентоспроможність (низькі граничні ставки) та нейтральність (відсутність спотворень у податковому законодавстві). Індекс враховує понад 40 змінних, включаючи корпоративні податки, податки на доходи фізичних осіб, споживчі податки, податки на майно та правила оподаткування транснаціональних прибутків. У 2024 році перші позиції в рейтингу зайняли країни, податкові системи яких поєднують низьке податкове навантаження з простотою адміністрування. Зокрема, Естонія вже кілька років поспіль очолює рейтинг завдяки прозорій системі оподаткування, відсутності податку на нерозподілений прибуток підприємств та зручній процедурі звітності. Латвія та Нова Зеландія, що займають друге та третє місця відповідно, також демонструють конкурентні податкові режими, які орієнтовані на підтримку підприємництва та іноземних інвестицій (див. табл. 1).

Таблиця 1
Країни з найвищими позиціями рейтингу (ІТСІ)

Місце	Країна	Загальний бал	Примітка
1	Естонія	100,0	Лідер рейтингу завдяки простій системі оподаткування: податок на прибуток корпорацій застосовується лише до розподіленого прибутку, плоский податок на доходи фізичних осіб, податок на майно лише на вартість землі та територіальна система оподаткування.
2	Латвія	92,2	Подібна до Естонії система оподаткування, що сприяє високій конкурентоспроможності.
3	Нова Зеландія	84,2	Відсутність податків на спадщину, майнові трансакції, активи, приріст капіталу та фінансові операції; широка база ПДВ.
4	Швейцарія	83,6	Висока конкурентоспроможність завдяки сприятливим умовам для інвестицій та широкій мережі податкових угод.

Джерело: складено автором за даними [7]

Для США, що посідає 18 місце, загальний бал податкової конкурентоспроможності є дещо нижчим – 66,5, що зумовлено складністю податкового законодавства попри зниження ставок унаслідок податкової реформи 2017 року. У той же час Україна не є членом ОЕСР і тому не включена до офіційного рейтингу ITCI. Однак, за наявними даними, ефективна ставка податку на прибуток становить 18%, а система оподаткування характеризується середнім рівнем складності та прозорості. Це дозволяє припустити, що Україна могла б займати середні позиції в рейтингу, подібно до Польщі (31 місце).

Інші країни, такі як Угорщина (7 місце) та Чехія (8 місце), також демонструють високі позиції завдяки конкурентоспроможним податковим системам.

Країни, які опинилися внизу рейтингу (див. табл. 2), мають: 1) високі податкові ставки, що демотивують інвесторів; 2) складні та запутані системи пільг; 3) неефективну структуру оподаткування, яка негативно впливає на економічну активність та спричиняє тінізацію та офшоризацію економіки. До них відноситься Франція, Італія та Колумбія.

Отже, позиція країни в міжнародному рейтингу податкової конкурентоспроможності є важливим маркером її привабливості для інвесторів, а також індикатором того, наскільки збалансовано побудована її податкова політика в умовах глобалізації.

Вочевидь, диференціація ефективного податкового навантаження на капітал серед держав-членів Європейського Союзу безпосередньо впливає на рівень їх податкової конкурентоспроможності. Дані Eurostat та ОЕСР свідчать про значну різницю в підходах до оподаткування капіталу. Одним із найвідоміших прикладів юрисдикцій з ліберальним податковим режимом є Ірландія, де ефективна ставка податку на прибуток корпорацій становить 12,5%. Така податкова політика дозволила країні стати однією з найбільших європейських платформ для транснаціональних компаній. Подібну стратегію застосовує і Угорщина, де діє найнижча корпоративна ставка серед усіх країн ЄС – 9%. Це зробило її привабливою для іноземних інвестицій, особливо в промисловому та фінансовому секторах. Натомість у таких країнах як Німеччина (29,9%) та Франція (25,8%) податкове навантаження на капітал залишається високим. Попри це, вони зберігають значний інвестиційний

потенціал завдяки стабільності правового поля, розвиненій інфраструктурі та високому рівню прозорості адміністрування податків. Польща та Україна демонструють середні рівні оподаткування капіталу (19% та 18% відповідно), намагаючись поєднати фіскальну стабільність з інвестиційною привабливістю. Ці відмінності формують нерівні умови конкуренції між податковими юрисдикціями, стимулюючи міграцію капіталу з країн з вищими ставками до країн з ліберальнішим режимом оподаткування. У довгостроковій перспективі така динаміка може не лише зменшувати податкові надходження до національних бюджетів, а й посилювати «перегони донизу» між країнами ЄС, що ставить під загрозу фіскальну цілісність регіону.

У відповідь на загострення податкової конкуренції, пов'язаної з агресивним плануванням податків транснаціональними компаніями, ОЕСР в межах проєкту BEPS ініціювала глобальну реформу оподаткування прибутків. Її ключовий компонент – Pillar 2, передбачає запровадження глобального мінімального податку в розмірі 15% для великих багатонаціональних підприємств із доходом понад 750 млн євро. Запровадження Pillar 2 має стати чинником, що стримуватиме надмірно агресивну податкову конкуренцію, зменшуючи стимул для компаній реєструвати доходи у юрисдикціях з низьким або нульовим оподаткуванням. Суть механізму полягає у тому, що якщо компанія сплачує менше ніж 15% у країні, де зареєстрована, то різниця може бути дооподаткована в іншій юрисдикції. Pillar 2 є другим компонентом ініціативи ОЕСР із боротьби з розмиванням податкової бази та переміщенням прибутку (BEPS), який передбачає встановлення глобального мінімального ефективного податку на рівні 15% для транснаціональних корпорацій з річним доходом понад 750 млн євро. Його мета – забезпечити, щоб великі компанії сплачували не менше цього рівня незалежно від юрисдикції, де вони працюють.

Це матиме суттєві наслідки для країн (див. табл. 3), які історично використовували політику низьких податкових ставок як головний інструмент податкової конкуренції. Кіпр, інші «податкові гавані», а також залежні території зі спеціальними режимами змушені шукати баланс між збереженням привабливості та міжнародним тиском на гармонізацію ставок.

Таблиця 2

Країни з найнижчими позиціями рейтингу (ITCI)

Місце	Країна	Загальний бал	Примітка
36	Франція	50,2	Високі ставки податків на працю та капітал, складна система податкових пільг, що знижує нейтральність податкової системи.
37	Італія	47,2	Високі ставки корпоративного податку та складна система податкових пільг.
38	Колумбія	45,7	Найнижча позиція через високу ставку корпоративного податку (35%), вузьку базу ПДВ та введення податку на чисті активи.

Джерело: складено автором за даними [7]

Таблиця 3

Вплив Директиви Pillar 2 на країни з низьким оподаткуванням

Країна	Ефективна ставка	Очікувані зміни після впровадження Pillar 2
Ірландія	12,5%	Вимушена адаптація до мінімального 15% рівня.
Угорщина	9,0%	Потенційна втрата конкурентної переваги.
Україна	18%	Безпосередньо не зачіпає (поки не в G20/OECD), але вторинний вплив можливий через інвесторів
Кіпр	12,5%	Також змушений переглянути умови оподаткування корпорацій.

Джерело: складено автором за даними [8]

Зокрема, Ірландія, де ставка податку на прибуток корпорацій становить 12,5%, вже погодилась на поступове підвищення для великих компаній до 15% для відповідності глобальній нормі. Парламент Кіпру прийняв законодавство, що імплементує Директиву Pillar 2, встановлюючи глобальний мінімальний податок у розмірі 15% для транснаціональних компаній та великих внутрішніх груп з консолідованим річним доходом понад 750 млн євро. [9]. Угорщина, яка утримує найнижчу ставку в ЄС (9%), опиняється під тиском зовнішніх партнерів щодо необхідності перегляду податкових преференцій.

Таким чином, міжнародні організації (ОЕСР, ЄС, G20) активно працюють над запровадженням механізмів боротьби з агресивною податковою конкуренцією. Програма BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) включає заходи проти розмивання податкової бази та виведення прибутку. Ініціатива впровадження мінімального глобального податку на прибуток транснаці-

ональних корпорацій є кроком до гармонізації податкової політики.

Висновки. Міжнародна податкова конкуренція – складне й багатогранне явище, що може як сприяти економічному розвитку, так і загрожувати податковій стабільності. Глобалізація посилює необхідність координації фіскальної політики, а добросовісна конкуренція має підкріплюватися прозорістю, ефективним обміном інформацією та узгодженими правилами. Країнам із перехідною економікою слід уважно балансувати між залученням капіталу та збереженням фіскального потенціалу. У цілому, впровадження Pillar 2 слід розглядати як крок до обмеження шкідливої податкової конкуренції та зміцнення глобальної податкової координації. Для країн із низькими ставками це не лише виклик, а й можливість переосмислити свою роль у світовій економіці та створити нову модель привабливості, що базується на прозорості та ефективному адмініструванні.

Бібліографічний список:

1. James S. Tax harmonisation and the case of corporate taxation. *Revenue Law Journal*. 1998. Vol. 8. P. 36–61.
2. Geurts M. Tax policy between competition and harmonisation. *Deutsche Bank Research think tank*. EU Monitor. 2003. 17 July. P. 9–18.
3. Wilson J. Theories of Tax Competition. *National Tax Journal*. 1999. Vol. 52(2). P. 269–304. URL: <https://ideas.repec.org/a/ntj/journal/v52y1999i2p269-304.html> (дата звернення: 15.03.2025)
4. Slemrod J., Wilson J. Tax Competition with Parasitic Tax Havens. *Journal of Public Economics*. 2009. Vol. 93(11–12). P. 1261–1270. URL: <https://ideas.repec.org/a/eee/pubeco/v93y2009i11-12p1261-1270.html> (дата звернення: 15.03.2025)
5. Педь І. Міжнародна податкова конкуренція: сутність, умови та механізм функціонування. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2008. № 2. С. 131–136.
6. OECD (1998). Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue. URL: https://www.oecd.org/en/publications/harmful-tax-competition_9789264162945-en.html (дата звернення: 11.04.2025)
7. International Tax Competitiveness Index 2024. URL: https://taxfoundation.org/research/all/global/2024-international-tax-competitiveness-index/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.04.2025)
8. Tax Foundation (2024). Corporate Tax Rates Around the World, 2024. URL: <https://taxfoundation.org/data/all/global/corporate-tax-rates-by-country-2024/> (дата звернення: 11.04.2025)
9. A Detailed Review of the Cyprus Global Minimum Tax Law. URL: <https://oecdpillars.com/a-detailed-review-of-the-cyprus-global-minimum-tax-law/> (дата звернення: 11.04.2025)

References:

1. James S. (1998). Tax harmonisation and the case of corporate taxation. *Revenue Law Journal*. Vol. 8, pp. 36–61.
2. Geurts M. (2003). Tax policy between competition and harmonisation. *Deutsche Bank Research think tank*. EU Monitor. 17 July. P. 9–18.
3. Wilson J.D. (1999). Theories of Tax Competition. *National Tax Journal*. 52(2), pp. 269–304. Available at: <https://ideas.repec.org/a/ntj/journal/v52y1999i2p269-304.html> (accessed March 15, 2025)
4. Slemrod, J., & Wilson, J. D. (2009). Tax Competition with Parasitic Tax Havens. *Journal of Public Economics*, 93(11–12), 1261–1270. Available at: <https://gabriel-zucman.eu/files/teaching/SlemrodWilson09.pdf> (accessed March 15, 2025)
5. Ped, I. (2008). Mizhnarodna podatкова konkurentsiia: sutnist, umovy ta mekhanizm funktsionuvannia [International Tax Competition: Essence, Conditions, and Mechanism of Functioning]. *Zovnishnia torhivlia: pravo ta ekonomika – Foreign Trade: Law and Economics*, vol. 2, pp. 131–136.
6. OECD (1998). Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue. Available at: https://oecd.org/en/publications/harmful-tax-competition_9789264162945-en.html (accessed April 11, 2025)
7. International Tax Competitiveness Index 2024. Available at: https://taxfoundation.org/research/all/global/2024-international-tax-competitiveness-index/?utm_source=chatgpt.com (accessed April 11, 2025)
8. Tax Foundation (2024). Corporate Tax Rates Around the World, 2024. Available at: <https://taxfoundation.org/data/all/global/corporate-tax-rates-by-country-2024/> (accessed April 11, 2025)
9. A Detailed Review of the Cyprus Global Minimum Tax Law. Available at: <https://oecdpillars.com/a-detailed-review-of-the-cyprus-global-minimum-tax-law/> (accessed April 11, 2025)

Стаття надійшла до редакції 12.04.2025